

Onder redactie van:

Prof. mr. dr. B.M.E.M. Schols
Prof. mr. dr. W. Burgerhart
Prof. mr. dr. F.W.J.M. Schols
Mr. F.M.H. Hoens
Mr. G.A. Tuinstra
Mr. J.Th.M. Diks
Mr. M.J.P. Schipper
Mr. dr. N.V.C.E. Bauduin
Mr. E.C.E. Schnackers
Mr. dr. J.W.A. Rheinfeld

AdvoTip

Erfrecht voor de advocaat

Afl. 2020-2

12 februari 2020

In nomine patris et advocati et notarii. Erfrechtelijke zorgen voor de pastoor of schade aan het zielenheil voor erflater?

Een in 2014 overleden vrouw, woonachtig in het (overwegend) katholieke Brabant, wijzigde in 2010 haar testament. In het nieuwe testament benoemde ze haar pastoor tot enig erfgenaam en legateerde ze aan een aantal familieleden geldbedragen. De pastoor kreeg hierdoor recht op een erfdeel van circa € 120.000. Een godsgeschenk voor de eerwaarde, maar tevens een steen des aanstoets voor de familie.

Deze kwestie heeft lokaal tot grote opschudding en verontwaardiging geleid. Uit de media (onder meer <https://www.omroepbrabant.nl/nieuws/3147998/Pastoor-van-Asten-mag-enorme-erfenis-overleden-vrouw-aanvaarden-familie-vangt-bot>, geraadpleegd 2 februari 2020) blijkt dat de familie stelt dat erflaatster op haar sterfbed zou hebben verklaard dat ze 'een grote fout heeft gemaakt' en het geld 'aan de verkeerde zou hebben gegeven'. 'Maar ik kom in ieder geval wel in de hemel', zou erflaatster daar met de nodige Brabantse nuchterheid aan hebben toegevoegd. Er zijn erflaters voor kleinere bedragen toegelaten in het hiernamaals, zo schat ik in.

Door de advocaat van de familie zijn diverse verbintenisrechtelijke en erfrechtelijke leerstukken ingezet om het ultieme einddoel, nietigheid, dan wel vernietigbaarheid van het testament en de daarin vervatte erfstelling, te kunnen bereiken. Voor de erfrechtadvocaat vormt deze procedure, met name in hoger beroep bij Hof Den Bosch (ECLI:NL:GHSHE:2018:2650), een uitgelezen kans om het complete erfrechtelijke en civielrechtelijke arsenaal te beschouwen. Vanwege de beperkte ruimte zal ik de diverse leerstukken beknopt aanroeren.

1. *Wilsonbekwaamheid*

De familie betoogt dat erflaatster wilsonbekwaam was ten tijde van het testeren. Als argument dragen zij onder meer aan dat het zeer waarschijnlijk was dat de notaris die het tweede testament heeft gepasseerd het Stappenplan Wilsonbekwaamheid niet heeft toegepast. Volgens het hof is er, mede op grond van getuigenverklaringen van de notaris, waarin hij aangeeft niet te twijfelen over de wilsbekwaamheid van de testatrice, geen sprake van wilsonbekwaamheid geweest.

2. *Pastorale druk*

De familie stelt in dit verband onder meer dat het nieuwe testament nietig is, dan wel vernietigd moet worden op grond van onrechtmatig handelen van de pastoor. De pastoor zou, aldus de familie '(...) misbruik [hebben, JR] gemaakt van het diepgelovige karakter van erflaatster en haar vertrouwen in de kerk en in de verpersoonlijking daarvan, dit alles voor eigen financieel gewin.' Niet haar vrije wil,

maar pastorale druk heeft erflaatster volgens de familie dus bewogen tot het wijzigen van haar testament. Ook dit argument vindt geen gehoor bij de Bossche rechters. In dit verband zijn de overwegingen van het hof, zoals opgenomen in r.o. 6.11, illustratief:

‘In de periode van het overlijden van de echtgenoot van erflaatster tot het opmaken van het tweede testament is het hof ook niet is gebleken van rechtens relevante druk die [geïntimeerde] op erflaatster uitgeoefend heeft. De familie stelt bijvoorbeeld dat erflaatster na het overlijden van haar echtgenoot steeds meer steun vond bij [geïntimeerde] en de kerk en dat zij steeds meer met [geïntimeerde] omging, maar uit de (grotendeels partij-)getuigenverklaringen blijkt niet, althans onvoldoende, dat [geïntimeerde] misbruik heeft gemaakt van het – zo de familie stelt – diepgelovige karakter van erflaatster.’

3. *Onwaardigheid*

Met een beroep op de artikelen 4:3 en 4:43 BW tracht de advocaat van de familie aan te tonen dat er sprake zou zijn geweest van bedreiging van de zijde van de pastoor, hetgeen zou leiden tot vernietigbaarheid van het testament. De bedreiging is volgens het hof niet bewezen. Er is hooguit sprake van misbruik van omstandigheden en dat is, op grond van het bepaalde in artikel 4:43 lid 1 BW, te weinig om tot vernietiging van het testament te kunnen overgaan.

4. *Bedreiging met schade aan het zielenheil*

De advocaat gaat door. De volgende stelling houdt in dat de pastoor erflaatster zou hebben bedreigd met schade aan het zielenheil. Een voor de diepgelovige Brabantse ingrijpende consequentie, met (potentieel) eeuwigdurend effect. Het hof acht deze stelling niet voldoende onderbouwd.

5. *Handelen in strijd met canoniek (kerkelijk) recht. Gedragscode Pastoraat. Onrechtmatige daad*

Vervolgens stelt de familie dat tussen erflaatster en haar pastoor sprake was van een pastorale relatie en dat de pastoor, door vanuit die pastorale relatie over te gaan tot de aanvaarding van de erfenis, in strijd heeft gehandeld met de bepalingen van het kerkelijk recht en de Gedragscode Pastoraat uit 2014, hetgeen een schending van de maatschappelijke zorgvuldigheid als bedoeld in artikel 6:162 BW en daarmee een onrechtmatige daad oplevert. Ook hier gaat het hof niet in mee: schending van regels van het kerkelijk recht of de gedragscode door een pastoor impliceert volgens het hof niet dat deze maatschappelijk onbetamelijk handelt als bedoeld in artikel 6:162 BW.

6. *Derogerende werking van redelijkheid en billijkheid*

Tot slot betoogt de (inmiddels moegestreden) advocaat dat door de pastoor geen rechten kunnen worden ontleend aan het testament, op grond van de derogerende werking van redelijkheid en billijkheid. Deze visie vindt volgens het hof, onder verwijzing naar eerdere rechtspraak (ECLI:NL:GHDHA:2014:2807), geen steun in het recht. Nu gebleken is dat erflaatster wilsbekwaam was en de door de advocaat aangevoerde vernietigingsgronden niet aan de orde zijn, staat de rechtszekerheid volgens het hof in de weg aan toepassing van de beperkende werking van redelijkheid en billijkheid. Bovendien had erflaatster in de vier jaar tussen het tweede testament en haar overlijden te allen tijde haar testament kunnen herroepen. Daarmee had zij tijdens leven eventuele onbillijkheden zelf kunnen herstellen. Voor een postmortale billijkheidscorrectie is dus geen plaats.

Uiteindelijk verwerpt de Hoge Raad, via het smalle pad van artikel 81 RO, het door de familie ingestelde cassatieberoep. Ons hoogste (aardse) rechtscollege verleent de pastoor op 31 januari jl. erfrechtelijke absolutie (ECLI:NL:HR:2020:143). Het oordeel van Hof Den Bosch blijft daarmee als Laatste Oordeel in stand. Erfrechtelijk gezien is de

pastoor op het rechte pad gebleven. De enige zorgen die bij de pastoor kunnen resteren zullen vermoedelijk van pastorale aard zijn.

De in totaal zes jaar voortslepende procedure is hiermee definitief beëindigd. Een geding waarin de bonte verzameling aan argumenten, die de erfrechtadvocaat ten dienste staan, de erfrechtelijke revue passeert, alles ruim overgoten met de nodige katholieke saus. Om de kerkelijke sfeer vast te houden sluit ik af met enkele verzen uit r.o. 6.18 van de Bossche geschriften met betrekking tot de strekking van het canonieke recht:

‘(...) Daarnaast kan niet worden aangenomen dat de regels van het kerkelijk recht en de gedragscode strekten ter bescherming van de familie bij het maken van het testament door de erflaatster, zo al kan worden aangenomen dat het doel daarvan was om erflaatster te beschermen als burger in het civiele recht.’

Mooier kan het niet worden opgeschreven. Het nieuwe testament is het enige richtsnoer voor het verdere erfrechtelijke leven. Hier past mij dan ook enkel een erfrechtelijk ‘amen’.

Tot de volgende keer!

mr. dr. J.W.A. Rheinfeld

Vennoot bij FBN Juristen te Amsterdam, vennoot bij het Instituut voor Agrarisch Recht te Wageningen en universitair docent agrarisch recht aan de Radboud Universiteit.

ScholsBurgerhartSchols

www.scholsburgerhartschols.nl

Boomjuridisch

Postbus 85576
2508 CG Den Haag

T (070) 330 70 33
E info@boomjuridisch.nl
I www.boomjuridisch.nl